

ГОРОДЕЦЬКА

Тетяна Едуардівна
tgorodeczka@mail.ru

к.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Харківський інститут
фінансів КНТЕУ

КОРНИВСЬКА

Валерія Олегівна
vkornivska@ukr.net

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУ

ЕМЕЦЬ

Юлія Віталіївна
july-emetz.emetz@yandex.ru

студент, Харківський інститут
фінансів КНТЕУ

УДК 336.226.11

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У СИСТЕМІ ПОДАТКІВ З НАСЕЛЕННЯ**PERSONAL INCOME TAX IN THE SYSTEM OF TAXES FROM THE POPULATION**

В сучасних умовах розвитку економіки основною метою функціонування податку на доходи фізичних осіб є забезпечення фінансовими ресурсами місцевих бюджетів та створення рівнонапруженого податкового навантаження на основі прямого визначення доходів платника податків. У статті розглянуто функції податку на доходи фізичних осіб і здійснено оцінку його фіскальної ефективності й соціально-регулятивної ролі.

В современных условиях развития экономики основной целью функционирования налога на доходы физических лиц является обеспечение финансовыми ресурсами местных бюджетов и создания равномерной налоговой нагрузки на основе прямого определения доходов налогоплательщика. В статье рассмотрены функции налога на доходы физических лиц и осуществлена оценка его фискальной эффективности и социально-регулятивной роли.

In modern conditions of economic development, the main purpose of the functioning of the personal income tax is to provide local budgets with financial resources and create a uniform tax burden based on direct determination of the income of the taxpayer. In this article, the functions of the tax on personal income and the assessment of its fiscal effectiveness and social and regulatory role are examined.

Ключові слова: податки, податкова система, податок на доходи фізичних осіб, податкові надходження, доходи населення

Ключевые слова: налоги, налоговая система, налог на доходы физических лиц, налоговые поступления, доходы населения

Keywords: taxes, tax system, personal income tax, tax revenues, income of the population

ВСТУП

В умовах проведення економічних реформ податки є складовою фінансового механізму держави, важливим інструментом державного регулювання, а також вагомим засобом формування бюджетних ресурсів. Доходи населення є одним із найважливіших показників рівня життя та розвитку суспільства загалом, оскільки категорія «дохід» є методологічною передумовою для розуміння рівня життя, яка відображає результати функціонування національної економіки та обґрунтування економічної політики держави. Головним принципом, який має бути закладений в податкову систему держави, є принцип податкової справедливості. Така позиція може бути обґрунтована тим, що оподаткуванню повинні піддаватись тільки ті доходи, які залишаються в населення після задоволення необхідних потреб. Податок на доходи фізичних осіб є одним із головних елементів податкової системи України, визначальним джерелом доходів місцевих бюджетів.

Дослідженням особливостей справляння податків з населення протягом тривалого періоду часу займалася значна кількість науковців та вчених. Зокрема, до них можна віднести В. Андрущенко, З. Варналій, В. Мельник, В. Федосов, С. Юрій та багато інших.

Бюджетно-податкова реформа на сучасному етапі внесла певні зміни в механізм оподаткування доходів фізичних осіб та розподіл податку на доходи фізичних осіб між ланками бюджетної системи, тому актуальним є питання дослідження впливу змін податкового та бюджетного законодавства на процес адміністрування ПДФО та на формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

МЕТА РОБОТИ аналіз та оцінка фіскальної ефективності й соціально-регулятивної ролі податку на доходи фізичних осіб з метою визначення шляхів підвищення його ефективності в системі податків з населення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час дослідження було використано наступні методи: метод збору та узагальнення інформації,

метод аналізу та синтезу, метод спостереження та групування, таблично-графічні методи. Інформаційною базою є нормативно-правові акти, наукові статті та публікації, звіти про виконання бюджетів, дані Державної фіскальної служби України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Суттєва природа податку, що об'єднує економічні та правові його характеристики, зумовлює складну структуру податкових елементів та характер їх взаємодії. Кожен податок, який існує в певній державі повинен найкращим чином виконувати функції призначенні для задоволення потреб інституту держави і суспільства в цілому та створювати рівномірний податковий тиск за рахунок прямого визначення бази оподаткування. Результати процесу оподаткування дають можливість проаналізувати дієвість податкової системи держави та відображають реальний показник податкового навантаження на процеси діяльності СПД або доходи фізичних осіб [1, с. 39].

Дійсно, зародження основних елементів оподаткування доходів громадян на території сучасної України почалося ще за часів Київської Русі, коли зародилися і утвердилися данина і полюддя, які можна вважати на сьогодні прообразом сучасного податку на доходи. Більш сучасною податкова система незалежної України стала після прийняття Закону України «Про систему оподаткування» 25 червня 1991 року, що і стало початком формування

власної системи прибуткового оподаткування доходів населення та утвердження основних податків і зборів, які діють і сьогодні.

Система податків з населення охоплює значну кількість різноманітних податків та зборів, серед яких основну роль відіграє податок на доходи фізичних осіб, який і формує основну частину податкових надходжень країни.

З урахуванням останніх змін Податкового Кодексу України, станом на 01.01.2016 року було визначено, що платники податку на доходи фізичних осіб та база оподаткування податком залишаються незмінними, проте було внесено низку змін саме до ставок податку. Так, базовою є ставка податку на доходи фізичних осіб, що становить 18% (відбулася відміна прогресивної системи оподаткування) та використовуються ставки у розмірі 5%, 15% та 0%. Залишився без змін порядок надання платникам податку податкової соціальної пільги, ставки якої становлять 50%, 100%, 150% та 200% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи. Починаючи з 2016 року було скасовано утримання єдиного соціального внеску (ЄСВ) для працівників, а нарахування для роботодавців становитиме 22% (диференційованих ставок єдиного соціального внеску залежно від класу професійного ризику виробництва не буде) [2].

Розглянемо формування доходів Зведеного бюджету України за 2013-2016 роки більш детально (табл. 1).

Таблиця 1

Доходи Зведеного бюджету України за 2013-2016 роки (без врахування трансфертів)

[розроблено авторами за даними [3]]

№ з/п	Доходи, млрдгрн	2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік	
		План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Податкові надходження	378,99	353,97	388,31	326,78	496,64	507,64	634,40	650,78
2	Податок на доходи фізичних осіб	78,17	72,15	81,41	66,43	91,25	99,98	182,17	199,01
3	Неподаткові надходження	86,55	84,98	130,41	140,09	96,22	73,81	130,50	125,39
4	Разом доходів (без врахування міжбюджетних трансфертів)	470,65	442,79	495,86	408,26	636,41	651,97	781,52	782,75
5	Питома вага ПДФО у податкових надходженнях, %	20,63	20,4	20,97	20,33	18,4	19,7	28,72	30,58
6	Питома вага ПДФО у загальному обсязі доходів бюджету, %	16,61	16,3	16,42	16,27	14,3	15,3	23,31	25,42

Проаналізувавши дані таблиці можна побачити, що у загальному обсязі доходів Зведеного бюджету України (без врахування міжбюджетних трансфертів) частка ПДФО протягом аналізованого періоду є

значною та становила у 2013 році 16,3% та зросла у 2016 році до 25,42%. На 2016 рік запланований обсяг надходження ПДФО становив 182,17 млрд гривень, а фактично за січень-грудень було отримано 199,01

млрд гривень, що більше, порівняно із плановим показником на 9,24% (у грошовому вираженні на 16,84 млрд гривень). Порівняно із попереднім 2015 роком обсяг планових надходжень податку зріс на 90,92 млрд гривень (що у відсотковому вираженні складає 99,64%), та зростання обсягів фактичних надходжень відбулося на 99,03 млрд гривень (у відсотковому вираженні – 99,05%). Така динаміка показника є позитивною та відбулася внаслідок змін податкового законодавства, зокрема зростання ставки податку на доходи фізичних осіб до 18% та відміни

прогресивної системи оподаткування, яка діяла у 2015 році.

Серед інших податків, які справляються з фізичних осіб, вагому роль у формуванні дохідної частини бюджету відіграють єдиний податок, земельний податок та орендна плата, та найменшу частку займають транспортний податок та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (в частині об'єктів житлової та нежитлової нерухомості) (табл. 2).

Таблиця 2

Структура податків з населення в Україні за 2015-2016 рр.

[розроблено авторами за даними [3]]

№ з/п	Показник, млн. грн	2015 рік	2016 рік
1	Податок на доходи фізичних осіб	99983,17	138781,79
2	Єдиний податок з фізичних осіб	6744,45	10326,54
3	Земельний податок з фізичних осіб	501,10	1032,27
4	Транспортний податок з фізичних осіб	348,54	159,91
5	Орендна плата з фізичних осіб	1357,67	1878,91
6	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фіз. особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості	50,02	97,23
7	Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фіз. особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості	1,52	112,38
8	Разом доходів (без врахування міжбюджетних трансфертів)	651970	782750

Проаналізувавши дані таблиці можна побачити, що у структурі податків з населення саме ПДФО займає найбільшу частку. Так, у 2015 році частка ПДФО у загальному обсязі доходів населення становила 15,3% та зросла у 2016 році до 17,7%. Меншу частку у загальному обсязі доходів Зведеного бюджету України займає єдиний податок з фізичних осіб, який сплачується при використанні платниками податків спрощеної системи оподаткування та звітності. Питома вага єдиного податку з фізичних осіб у загальному обсязі доходів бюджету становила у 2015 році 1,03% та зросла у 2016 році до 1,32%. Ще меншими є обсяги надходжень від сплати орендної плати з фізичних осіб, частка яких становила за аналізований період 0,21% та 0,24% відповідно. Незначними є надходження до Зведеного бюджету України від справляння земельного податку з фізичних осіб. Так, у 2015 році частка земельного

податку у загальному обсязі доходів бюджету склала 0,08% та зросла у 2016 році до 0,13%, що є позитивною тенденцією для показника. Обсяги надходжень від справляння транспортного податку, податку на нерухоме майно в частині житлової та нежитлової нерухомості є незначними, хоча протягом аналізованого періоду спостерігається зростання їх частки у доходах Зведеного бюджету України.

Отже, податок на доходи фізичних осіб є важливою складовою у формуванні доходів Зведеного бюджету України та в системі податків з населення відіграє найбільшу роль у формуванні бюджетів всіх рівнів, тому дослідження особливостей його адміністрування та удосконалення на сьогодні є пріоритетним завданням для нашої країни. В першу чергу заслуговує на увагу зарубіжний досвід в оподаткуванні доходів фізичних осіб (табл. 3).

Таблиця 3

Ставки податку з доходів фізичних осіб в деяких країнах світу

[розроблено авторами за даними [4, 5]]

№ з/п	Найменування країни	Ставка податку, %	№ з/п	Найменування країни	Ставка податку, %
1	Болгарія	10%	6	Польща	18 – 32%
2	Італія	10 – 50%	7	Росія	18 – 35%
3	Нідерланди	20 – 45%	8	Швеція	31 – 50%
4	Німеччина	15 – 42%	9	Японія	5 – 50%
5	Норвегія	до 42%			

Як можна побачити, тенденція до підвищення ставки податку зберігається в тих країнах, яким необхідно впоратися із бюджетним дефіцитом, а країни із сильною фінансовою ситуацією

намагаються протистояти цій тенденції. Тому для розвинених країн характерна значна диференціація прибуткового податку, крім того ставка залежить

також від бази оподаткування та соціального стану платника (що на сьогодні є досить актуальним) [5].

В Україні еволюція прибуткового оподаткування була зумовлена вимогами часу, змінами соціально-економічного устрою країни, особливостями трансформаційних перетворень в нашій державі та іншими факторами. Вона характеризується постійними змінами податкового законодавства, що зумовлює зміни в механізмі стягнення податків, визначенні бази оподаткування та ставок податку.

Важливим напрямком реалізації справедливого оподаткування також виступає процес легалізації доходів фізичних осіб. Залучення до оподаткування прихованих доходів в подальшому дозволить розширити кількісний вимірник об'єкта оподаткування та реалізувати соціальну спрямованість механізму пільгового оподаткування доходів фізичних осіб.

Тобто, система прибуткового оподаткування доходів фізичних осіб в Україні є досить важливою та потребує певних змін, що дозволить нашій країні створити стабільну та ефективну податкову систему та вийти на більш високий рівень соціально-економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

Отже, податок на доходи фізичних осіб виконує важливу фіскальну та соціально-регулятивну функції. Однак, система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні на сьогодні не є досконалою та стабільною. Саме тому, із врахуванням зарубіжного досвіду економічно-розвинених країн, основні напрями удосконалення системи прибуткового оподаткування доходів фізичних осіб повинні включати:

1) удосконалення механізму оподаткування доходів, одержаних платниками податку у вигляді успадкованого майна та подарунків, а також доходів від реалізації майна;

2) підвищення ставок прибуткового податку на пасивні доходи, та доходи отримані як виграш (приз);

3) удосконалення системи адміністрування податку та подання декларації;

4) введення більш жорстких санкцій, щодо навмисного ухилення від сплати податків;

5) запровадження прогресивної системи прибуткового оподаткування тощо.

Саме запровадження прогресивної системи прибуткового оподаткування в Україні, на мою думку, є найбільш значущим кроком для удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб. Найбільш вдалим прототипом у процесі такого реформування для України є Італія, де ставки ПДФО варіюють від 10% до 50%. Для України найбільш оптимальною є шкала ставок від 12% до 24%, що залежать від обсягів доходів та джерела його походження. Такі зміни дозволять нашій країні створити стабільну та ефективну податкову систему, збільшити доходну частину бюджету держави, подолати бюджетний дефіцит та вийти на більш високий рівень соціально-економічного розвитку у цілому.

Список використаних джерел

1. Гудковський С.Б. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: суперечки та перспективи / С.Б. Гудковський, Д.Я. Остапенко // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2012. – № 56 (962). – С. 38-43.

2. Зміни щодо справляння ПДФО та ЄСВ у 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/onenews/86322>

3. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>

4. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mybiblioteka.ru/2-155536.html>

5. Оподаткування доходів фізичних осіб: міжнародний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/3030>

6. Податковий кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk>